

7. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с.

Пиріг Ігор Володимирович

доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри кримінального права

Російський Ілля Костянтинівич

здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК, ВЧИНЕНИХ З ПРИМІЩЕНЬ МАГАЗИНІВ

Особливе місце серед слідчих дій, що спрямовані на отримання доказової інформації з матеріальних джерел належить огляду. Відповідно до ст. 237 КПК України, з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів.

Одним з основних видів огляду є огляд місця події. Він належить до першочергових, неповторних та незамінних слідчих (розшукових) дій. Його не можна замінити іншими слідчими (розшуковими) діями, зокрема, допитами осіб, які є очевидцями злочинної події, оскільки жоден свідок не в змозі дати у своїх показаннях необхідного обсягу інформації, яку може виявити слідчий безпосередньо під час проведення огляду місця події. Під час його проведення оглядають усі об'єкти, які можуть стосуватися кримінального правопорушення, залежно від конкретної слідчої ситуації, за внутрішнім переконанням слідчого. Тому інформативність слідчого огляду набагато вища, ніж, наприклад, обшуку чи слідчого експерименту [1, с. 51]. Саме тому, розробка та вдосконалення тактичних прийомів даної слідчої (розшукової) дії є актуальною для практики розслідування.

Узагальнюючи погляди науковців, можна зазначити, що під оглядом розуміють процесуальну дію, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення слідів кримінального правопорушення та інших речових доказів, з'ясування механізму злочинної події, а також обставин, що мають значення для кримінального провадження [2, с. 217; 3, с. 3; 4, с. 334]. Під час розслідування крадіжок огляд дозволяє слідчому: безпосередньо сприймати місце події та об'єкти з метою виявлення слідів злочину; скласти уявлення про механізм учиненого кримінального правопорушення; виявити, зафіксувати, вилучити,

дослідити і оцінити сліди злочину, негативні обставини та інші речові докази, що мають значення для кримінального провадження; встановити обставини, причини та умови, що сприяли учиненню кримінального правопорушення; скласти уявлення про особу злочинця; своєчасно висунути слідчі або оперативно-розшукові версії та правильно визначити напрями досудового розслідування; одержати вихідну інформацію для організації пошуку злочинця і провадження невідкладних слідчих (розшукових) дій; затримати злочинців по гарячих слідах або визначити напрями їх переслідування, встановити кількість злочинців та ін.

Узагальнення кримінальних проваджень щодо досліджуваного виду крадіжок дозволило дійти висновку, що огляд проводився у 95 % випадків. Слід зазначити, що від своєчасності і якості проведення оглядів у багатьох випадках залежить успіх у розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеної категорії. Будь-яке невинуватене зволікання з проведенням огляду місця події може призвести до знищення слідів злочину. При розслідуванні крадіжок, вчинених з приміщень магазинів місцем події можуть бути такі об'єкти: приміщення торгового залу магазину; складські приміщення, що розміщені у магазині; кабінети осіб керівного складу магазину; підсобні приміщення, коридори; можливі місця приходу та відходу злочинців (вікна, прохід для вивантаження-завантаження товару); навколишня територія.

Огляд місця події складається з трьох основних етапів: підготовчого; робочого та заключного [4, с. 336]. Можна погодитися з думкою В.Ю. Шепітька, який вказує, що підготовка до огляду являє собою певний комплекс заходів організаційно-забезпечувального характеру, що створюють сприятливі умови для його проведення [5, с. 198].

Під час розслідування крадіжок, вчинених з приміщень магазинів підготовчий етап огляду повинен починатися з моменту прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії і включати діяльність слідчого, прокурора до виїзду на місце події і безпосередньо на місці події.

Вивчення слідчої практики, узагальнення наукової літератури і результатів опитування працівників слідчих підрозділів дозволяють зробити висновок, що до виїзду на місце події слідчий повинен здійснити такі організаційно-підготовчі заходи:

– забезпечити негайне прибуття слідчо-оперативної групи на місце події. Огляд може бути відкладений у зв'язку з несприятливими умовами, але з обов'язковим забезпеченням охорони місця події. Між одержанням вихідної інформації про вчинення кримінального правопорушення і початком проведення слідчого огляду повинен проходити мінімальний проміжок часу. Узагальнення слідчої практики дозволяє зробити висновок, що оптимальний проміжок часу не повинен перевищувати 15 хвилин. Ігнорування принципу невідкладності, необґрунтоване та невинуватене зволікання огляду може призвести до негативних наслідків, зокрема, до зміни обстановки на місці події, знищення слідів кримінального

правопорушення та речових доказів [1, с. 58];

– у разі неможливості негайного прибуття слідчо-оперативної групи на місце події забезпечити його охорону. Цей захід частіше за все забезпечується на прохання співробітників поліції охороною магазину чи продавцями залежно від часу вчинення злочину;

– забезпечити залишення на місці події свідків та очевидців до прибуття слідчо-оперативної групи;

– підготувати необхідні науково-технічні засоби. Застосування науково-технічних засобів, використання досягнень науки і суворе дотримання криміналістичних правил поводження з матеріальними джерелами доказової інформації має важливе значення для проведення огляду [6, с. 50].

– вирішити питання щодо застосування службово-розшукової собаки.

Після прибуття на місце події слідчий повинен вжити таких організаційних заходів:

– видалити з місця події сторонніх осіб та вжити заходів щодо збереження слідів кримінального правопорушення та речових доказів;

– вжити заходів щодо встановлення очевидців кримінального правопорушення;

– вжити заходів щодо організації переслідування і затримання злочинців по гарячих слідах.

Після проведення організаційно-підготовчих заходів слідчий переходить до робочий етап огляду, під час якого знайомиться з обстановкою місця події, визначає межі огляду, висуває версії стосовно події злочину. Якщо діяльність слідчого на організаційно-підготовчому етапі має організаційний характер, то на робочому етапі вона набуває дослідницького характеру. Робочий етап слідчого огляду складається з низки тактичних прийомів, що передують самому огляду та супроводжують його [1, с. 51]. Під тактикою огляду слід розуміти комплекс найбільш ефективних і раціональних прийомів та способів дій або найбільш доцільну лінію поведінки слідчого, що забезпечує виявлення максимальної кількості слідів кримінального правопорушення, речових доказів та встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Метод огляду обирається в залежності від конкретної обстановки, що склалась на місці події. Як правило, огляд при розслідуванні крадіжок, вчинених з приміщень магазинів починається з вхідних дверей у магазин. У такому випадку слід обирати концентричний спосіб огляду. У разі, коли спочатку виявлено місце проникнення до магазину огляд проводиться також концентричним способом, починаючи з цього місця. У будь-якому випадку огляд території дачної ділянки проводиться не суцільно, а вибірково. Щоб виявити сліди на місці події, необхідно скласти модель

події, тобто загальне уявлення про характер і хід події, що відбулася; ознайомитися з обстановкою місця події, встановити стан і положення окремих предметів до події, виділити місця ймовірного розташування слідів, взаємозв'язок різних слідів та механізм їх утворення, визначити шляхи приходу та відходу злочинців. Виходячи зі створеної моделі події в цілому, визначаються вузлові ділянки приміщення, місцевості, конкретизуються предмети, що знаходяться на ділянках, на яких, ймовірніше могли бути залишені сліди. При цьому треба виходити з обстановки місця події, з властивостей слідосприймаючої поверхні, механізму утворення різних слідів. Під час огляду доцільно керуватися принципом комплексного підходу до пошуку слідів, тобто необхідно ретельно шукати сліди, утворені різними об'єктами: сліди рук, взуття, знарядь злочину, мікрочастинки, запах тощо. Сліди треба виявляти в повному обсязі, не варто робити передчасні висновки щодо ідентифікаційної значимості слідів, оскільки часто навіть неповні або нечіткі сліди можуть мати важливе криміналістичне значення.

Під час вилучення слідів необхідно керуватися такими правилами: прагнути вилучати сліди разом із предметом, на якому вони утворені. Якщо слід знаходиться на малоцінному громіздкому предметі, доцільно вилучати слід разом із частиною предмета; у разі неможливості вилучення предмета або його частини зі слідом, він копіюється шляхом виготовлення зліпків або перекопіюванням на слідокопіюючі матеріали; під час вилучення слідів на предметі важливо зафіксувати положення предмета або його частини на місці виявлення, вказати, де зовнішня та внутрішня сторони, нижній чи верхній боки предмета тощо; самі предмети або їх копії слід упакувати так, щоб під час транспортування та зберігання виключити можливість пошкодження слідів. Упаковка опечатується, до неї додається супровідний текст із зазначенням, що в ній знаходиться, де, коли, ким і у зв'язку з чим вилучено та засвідчується підписами слідчого і понятих [7, с. 98].

Заключний етап огляду полягає в узагальненні, аналізі та оцінці зібраної інформації та фіксації його результатів. Про проведення огляду слідчий складає протокол, який є обов'язковим засобом фіксації даної слідчої (розшукової) дії.

Список використаних джерел:

1. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / К. О. Чаплинський. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с.
2. Криміналістика : підручник для студ. юрид. спец. вищих закладів освіти / кол. авторів : [Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.
3. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посібник / за ред. Н. І. Клименко. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.

4. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підруч. / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
5. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія / В. Ю. Шепітько. – Харків : Харків юридичний, 2007. – 432 с.
6. Гончаренко В. И. Научно-технические средства в следственной практике / В. И. Гончаренко. – К. : Вища школа, 1984. – 149 с.
7. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Ліра ЛТД, 2014. – 380 с.

Алябов Юрій Васильович
старший викладач
кафедри галузевого права
Херсонського державного університету

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ ВЧИНИВ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Багато вчених-криміналістів виділяють серед елементів криміналістичної характеристики злочинів проти довкілля, зокрема особу злочинця, тобто, особу, яка вчинила діяння, що має ознаки екологічного кримінального правопорушення. Однак, неповною мірою у працях науковців [1, с.3] вирішено питання про ознаки і специфічні властивості такої особи. Найчастіше особу злочинця характеризують в двох аспектах – як у кримінально-правовому, так і в кримінологічному [2, с.408], тому що важко виділити інформацію, яка має виключно криміналістичне значення [3, с.74] – важко, тому що поняття «особа» досліджується комплексом наук: криміналістикою, кримінологією, соціологією, кримінальним правом.

Взаємозв'язок явищ, що досліджуються окремо кожною з наук, створює умови для з'ясування суті екологічного правопорушення в усьому розмаїтті. В порядку взаємозв'язку, криміналістика надає суміжним галузям юридичної науки і соціологічної науки свої розробки щодо криміналістичної характеристики особи, що вчинила злочин, в яких мова йде про прояви специфічних рис особистості в механізмі злочину, в процесі слідоутворення.

Ми вважаємо, що до ознак особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики необхідно включити саме ті, які придатні для висунення версій, визначення ефективних методів і шляхів встановлення, викриття винного, його розшуку. Деякі з таких ознак мають не тільки кримінально-правове значення (попередні судимості особи), але й криміналістичне значення («почерк» злочинця, його «кваліфікація»).